

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Motinos rankos

Turbūt visiška banalybė būtų, jei sakyčiau, kad vaikystė kiekvienam žmogui yra šaltinis, kuris niekada neužanka ir iš kurio geriama visą gyvenimą. Prisiminimai ir patirtys, žmonės ir įvykiai įsirežia taip giliai, kad net jeigu išstinka laikinas atminties netekimas, visa tai lieka kūno atmintyje, pasąmonėje, pojūčiuose. Ir sapnuose, kurių atsiminimą nebepreksime.

Vienas iš tokių prisiminimų, kuris man daugiau asocijuojasi su pojūčiais ir instinktais, nei su žodžiais ar tuo, kas vadinama auklėjimu ir edukacija, yra motinos rankos. Senose nuotraukose jos atrodo tokios trapios, kaip ir pati mama – nedidukė, liesa, su šypsena, kryptančia į liūdėsį.

Mama mokėjo dirbti įvairiausių darbų – virti, skalbti, siūti, siuvinėti, prižiūrėti gėles, puikiai piešti (prisimenu mamos piešinius – ypač mergaitę, lesinančią žąsis, ir vaikus žirnių lauke, apsuptame juodų eglių!), durpių gamykloje prižiūrėti džiovinamas durpes (jeigu briketas užsidega, ji užsimauna pirštine ir, atidariusi krosnį, meta liepsnojančią durpę šalin – toks vienas iš ankstyviausių mano vaikystės prisiminimų, matyt, tuo metu su mama ir aš buvau naktinėj pamainoj, nebuvo kam manęs palikti...). Dirbo ir su buhalterijos popieriais, ir šiaip visokius darbus, juodus ir nemoteriškus – tada, kai neturėjo iš ko rinktis.

Maišydama viena ranka puodą, kita ji laikė lapelį, kuriame aš, devyntmetė, sukeverzojau savo pirmąjį eilėraštį ir įkišau jai perskaityti, tikėdamasi, aišku, pagyrų ir liaupsių.

Mama manęs negyrė – tik liūdnai nusišypsojo. Ir pasakė tai, ką visą gyvenimą atsiminsiu – nieko čia ypatingo. Visi taip rašo. Ir aš taip rašiau.

Neprisimenu, ką tada jaučiau, veikusiai neįvertinto genijaus skausmą. Bet dabar tiesiog norėčiau prisiglausti prie tų trapių, nusišypsojusių rankų, kurios nešė – dabar suprantu tai – tokią naštą, kokią aš vargu ar pajėgiau pakelti. Mažutė, liūdna mano mama, pasaulius tveriančios, stebuklus kuriančios jos rankos. Išvermingos ir tokios kantrios, kokia kantri yra pati meilė.

Ir toji užsiliepsnojusi durpė, kurią jinai, ištraukusi iš krosnies, meta šalin, skrieja per atminties tamsą kaip meteoritas, brėždamas raudoną ugnies liniją. Ir aš nutirpstu, nuščiūvu, stengdamasi pamatyti tai, ką liepsnojanči durpė apšviečia. Ką augdama pamiršau, ko, būdama subrendusi, nebepreksime.

Tai prisiminti man atrodo labai svarbu.

Renata Šerelytė



Antanas Sutkus. Motinos ranka

MOTINA

*Gesdama paslaptingojo šviesoj Eldorado,
Begalinių laukų apkabintam name,
Tu klausai, kaip vaikai, Tavo šviesą praradę,
Lyg apakę klajoja naktim neramia.*

*Ir tada suliepsnoji nors vienai sekunde
Paskutinėm ugnim jiems kelius šviesdama,
Ir užgęsti tenai, lyg šešėlis, be skundo,
Kaip žvaigždė, begalinė naktin krisdama.*

Alfonsas Nyka-Niliūnas

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS



Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Motinos rankos • 2-as psl. Astrida Petraitytė. Baltijos šalių autoritariniai režimai: žvilgsnis iš Vokietijos • 3-as psl. Bitė Vilimaitė. Atsigręžti meilėje. Novelė/ Janina Degutyte. Aš nenoriu drungno vandens... • 4-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. „Open House Vilnius“: architektūrinio savaitgalio džiaugsmas • 5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. „Kunstkameros“ galerijoje – paroda „Veidai“/ Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. „Keturių raidžių (arba surrealistinių būsenų) pasaulis“ • 6-as psl. Lidija Šimkutė-Pocienė. „Nea Hellas“ keleiviai atšventė 70 metų jubiliejinę sukaktį • 7-as psl. Lidija Šimkutė. Griausinio palaikai. Eilėraščiai • 8 psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Kunigui Alfonsui Lipniūnui skirtas atminimo vakaras* Savaitgalis COOL: filmai, knygos, fb aktualijos ir pavasario akimirkos

Baltijos šalių autoritariniai režimai: žvilgsnis iš Vokietijos



Žvilgsnis į Elbės filharmoniją.

A. Petraitytės nuotr.

Astrida Petraitytė

Jau esu „Kultūros“ puslapiuose pasidžiaugusi, kad Vokietijos šiauriniame pakrašty greta Flensburgo miesto (netoli ir Schleswig, ir Kiel) įsikūrusi Academia Baltica (dar įvardijama pagal vietovę: Sankelmarko akademija) skiria dėmesio ir lietuviškai tematikai – paprastai vienas metų renginys paskiriamas visų trijų Baltijos šalių istorijai ar nūdienos problematikai.

Pernai buvo labai smagu buvoti seminare, pagerbiančiame Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybingumo 100-mečius. Šiame seminare (balandžio 12–14 d.) tema, tiesą sakant, kiek netikėta – „Päts, Smetona ir Ulmanis: autoritariniai Baltijos šalių režimai“.

Ir išpūdziai iš seminaro šikart nėra tokie entuziastingi – mano nuomone, aptarus daug dalinių aspektų, giliau, esmingiau tema nenušviesta. Na taip, kaip visad širdingi Akademijos vadovo dr. Christiano Pletzingo pasveikinimai – šiam renginiui jis vadovavo kartu su prof. dr. Karstenu Brügemannu (ne pirmą kartą Baltijos šalių temai pasitelkiamu Talino universitete besidarbuojančiu vokiečiu).

Vis dėlto programa pradėta tarsi „ne ta koja“ – užuot pristatius istorinį (tarpukario) kontekstą, bendras europines tendencijas ir Baltijos šalių specifiką, imta aptarinėti prieškario ekonominės krizės apraiškas... Taigi dr. Davido Feesto (iš Liuneburgo) pranešime „Ekonominė politika autoritarinio režimo sąlygomis: Estijos pavyzdys“, aptariant

ūkio reikalus, prezidentas Konstantinas Pätsas, galima sakyti, liko paraštėse. Kitądien ūkinę temą – jau Latvijoje – aptarė rygetis dr. Jānis Karussas, labiau akcentavęs laimėjimus – pavyzdžiui, transporto srityje (pirmieji autobusai); Kārli Ulmanį ir jo „autoritarinį režimą“ pranešėjas trumpai įžangėleje pristatė. Iš abiejų pranešimų galėjome išsėdėti, kad Estija ir Latvija autoritarinėmis valstybėmis – visoje Europoje imant išsėdėti tokiai „madai“ – tapo vėlai, 1934-aisiais (Lietuva, kaip žinome, 1926 m.). Priminti ir šių „autoritarų“ ankstesni, garbingi vaidmenys – valstybės įkūrėjų. Ir jų „autoritarizmas“ ne vien juodomis spalvomis pieštinas – štai, pasak Karusso, istorikai Ulmanio režimą įvardija kaip valstybinį socializmą. Be to, Latvijos prezidentas „autoritaro“ postą žadėjo užimti laikinai – iki Konstitucijos priėmimo (kaip žinome, 1940-ieji buvo tragiškoji riba visoms trimis Baltijos valstybėms, o Pätsas ir Ulmanis, nepasitraukę į Vakarus – skirtingai nuo Smetonos – sulaukė ir asmeniškai tragiškos baigties).

„Autoritarizmo“ esmė ir konkreti raiška liko paribiuose ir kai kuriuose kituose specifinius aspektus pristatiusiuose pranešimuose. Leipcego universitetui atstovavęs dr. Andreas Fülberthas aptarė sostinių statybines tendencijas: Kaunas, kaip laikinoji sostinė, paliktas nuošaly (nors pažymėta, kad čia statiniai daugiausia funkcionalūs, be „režimo“ antspaudo), aptarti Talino ir Rygos tuomečiai užmojai, turintys reprezentuoti nacionalinę ir valstybinę didybę. Štai Ulmanis įvardintas architektūra besidominčiu politiku – jis pats kūrė reprezentacinės aikštės sostinėje viziją. Pranešėjas pateikė

nemažai iliustracijų, tarp jų, suprantama, regėjome ir 1935 m. Rygoje atidengtą Laisvės paminklą.

Talino universiteto istorikės dr. Linda Kaljundi pranešimas buvo skirtas „diktatūros vaizdams“ – laikmečio dailei bei kitokiai vizualinei raiškai; įterpti ir filmuoti bene 1930 m. kadrai – Motinos dienos šventė ir kt. (Beje, šis vienintelis pranešimas skaitytas anglų kalba, be vertimo – Akademijos vadovui pasiteisinus striukomis finansinėmis galimybėmis; bet auditorija neišsivaikščiojo).

Prie šių kultūrinės tematikos pranešimų galima prišlieti ir dr. Sebastiano Rimestado (Erfurto universitetas) žvilgsnį į „Baltijos šalių bažnyčias autoritarinio valdymo laikotarpiu“. Šiame pranešime Lietuva irgi minėta tik epizodiškai, orientuotasi į jos protestantiškas kaimynes. Latvijos ir Estijos „autoritarų“ prezidentų figūros taip pat liko „paraštėse“, tik aptarta Bažnyčios (pirmiausia – liuteronų) ir Valstybės „tarpusavio pagalba“: bažnyčios remtos finansiškai, bet turėjo būti lojalios, stiprinti nacionalinę šalies vienybę; Latvijoje, be kitos įtakos Bažnyčiai, vykdyta ir letizacijos politika. (Žinoma, paliestos ir konfesinės mažumos; įdomi žinia: du trečdaliai Estijos ortodoksų sudarė estai).

Lenkės, besidarbuojančios Šiaurės rytų (Nordost) institute Liuneburge dr. Agnieszka Pufelskos pranešimas žadėjo bendresnį istorinės situacijos įvertinimą: „Rytų Europos autoritariniai režimai tarpukariu“. Jos trumpa įvadinė Baltijos šalių autoritarinių režimų apžvalga buvo prasminga: priminta, kad ir Smetona, ir Ulmanis, ir Pätsas, prieš tapdami „autoritarais“, buvo (skirtingai nei Hitleris) nacionaliniai herojai, savo tautų brendime ir valstybių (at)kūrimu suvaidinę svarbų vaidmenį. Vis dėlto didžioji pranešimo dalis skirta Józefui Piłsudskui, jo asmenybės, veiklos aptarimui.* (Atsakydama į klausimą, kaip Piłsudskis argumentavo Vilniaus „pasisavinimą“, pranešėja pabrėžė jo siekį, kad Lenkija ir Lietuva vėl būtų bendra valstybė, priminė jo ypatingos meilės Vilniui liudijimą: Piłsudskio širdis palaidota čia, prie Rasų kapinių prigludusiame „lenkiškame panteone“.)

Laimei, buvo proga pasidžiaugti, kad dr. Mindaugo Kuklio (besidarbuojančio Vokietijoje) pranešimas jau atitiko bendrą seminaro temą, ne tik per „autoritariškumo“ prizmę į Smetoną žvelgiant, bet ir išsamiai pristatant jo svarbiausius biografinius momentus, asmenybę, nuopelnus. Priminta, kad Smetona buvo ir pirmasis atkurtosios Lietuvos prezidentas (1919–1920), aptartas ir šio Lietuvos Tautininkų sąjungos vadovo prezidentavimas po 1926 m. gruodžio perversmo. Išvardijus autoritarinio valdymo (neigiamus) požymius: paleistas Seimas, apribota, o 1936 m. visai uždrausta partijų veikla, taikyta cenzūra ir pan., nepamirštos ir visai „nediktatoriškos“ Smetonos savybės, pavyzdžiui, pomėgis skaityti Platoną. Ir man buvo netikėta patirti, kad kai kas prezidentą Smetoną vadinęs „Žydų karaliumi“ – mat žydais siekė remtis kovoje prieš lenkus, o ir šiaip jokios jų asimiliacinės politikos (jau nekalbant apie rasizmą) nepropagavo. Kondensuotame pranešime buvo paliesta ir daugiau autoritarinio režimo atšakų: Augustino Voldemaro kontroversiškas vaidmuo (nuo Smetonos bendražygio iki aršaus priešininko), Neumanno-Sasso procesas, vertintinas kaip pirmasis nacių teismas, ir kt.

Nukelta į 8 psl.



Latvio Janio Karusso pranešimas



Straipsnio autorė prie Sankelmarko akademijos

Bitė Vilimaite

Atsigręžti meilėje

Novelė

Raudonų plytų namas ant kalno atrodė kaip tvirtovė. Čia buvo architektas kaltas, kad pareiti į savo namus būdavo kankinamai sunku. Reikėdavo pakilti siaura stačia gatvele, paskui pereiti didžiulį apvalų, garažais apjuostą kiemą, ir visos langų akys žiūrėdavo į tave, tokį mažą ir menką, kiemo šachtoje. Garažų statinį pratęsė mūro siena, prilaikanti šlaitą, kurio viršuje vėl buvo statomi raudonų plytų namai. Vieni žodžiu, tų mūrų buvo per daug. Kieme augo tik vienas medelis, ir tą patį vaikai tuoj nulaužė. Mes gyvenome keturių kambarių bute, virš mūsų tokį patį butą turėjo ministro pavaduotojas. Tik mūsų buvo dvylika asmenų, o jų – trys. Mano keturi sūnūs su žmonomis, dar du vaikai, duktė, tiek ir susidaro – dvylika. Gyveno mūsų name ir daugiau didelių viršininkų, žurnalistų, daktarė, prekybininkų.

Kai aš rytais šluodavau kiemą, būdavo gražu pažiūrėti, kaip jie visi sėsdavo į mašinas, viena už kitą gražesnes. Tik viena šeima, iš septinto buto, neturėjo mašinos. Žmona vaikščiojo kailiniuota, tie kailiniai buvo dviejų mašinų kainos, taigi jie mašinos nepirko, nes nesugyveno. Vyras tursendavo į troleibusą, o ji pėsčia dažnai vilkdavo pirkinius. Kartą, kai aš buvau pikta tą rytą, nes iš naktinės pamainos kepykloje grįžo namo duktė apvogta (išėmusi iš krosnies skardą su pyragėliais, padėjo ant palangės prie atviro lango, kad greičiau pravestų – tai buvo penktą valandą ryto – atsisuko po penkių minučių – pyragėliai dingę su visomis skardomis). Taigi tokie senamiesčio vagys, teko mokėti iš savo kišenės, o tai juk mano kišenė! Toji ponutė mane užkalbino:

– Ar kas atsitiko? Jūs taip švaistotės šluota, tarsi ketintumėt iššluoti viso pasaulio šiukšles... Ir mane taip pat... – pajukavo.

Aš jai pasakočiau, kas nutiko. Ji pritarė – taip, taip, bjaurūs tie senamiesčio vagys.

Atvirumas už atvirumą.

– O mano vyras vėl nenakvojo namie, – tarė ji tyru giedru balsu, kaip muzika. – Turbūt matote viską, kas čia darosi... Ir nėra su kuo pasitarti, kam širdį atverti... Vaikas mažas.

– Taip, kai sunku, visada esi vienas. Štai aš. Buvo mano gyvenime toks momentas, kai nebežinojau, kaip toliau gyventi. Nutariau užėti pas vieną seną įžymią rašytoją pasikalbėti, kas man daryti, kaip toliau gyventi. Kad būtų drąsiau, pasiėmiau draugę, savo porininkę. Susižinojau adresą, nuėjom. Tačiau toliau prieškambario mūsų neišleido. Tarnaitė ten buvo ar sekretorė. Sužinojusi, koku reikalu, dingo kambariuose, po kiek laiko išnešė tokį rašytojos atsakymą: „Arba myli, arba nemyli. Kitaip nebūna.“ Tarsi aš pati nežinočiau. Tai žino kiekviena moteris.

– Taip, taip, – pritarė mano pašnekovė. – Turbūt reikės skirtis... o gaila. Vaikui mokykla... Ir butas... Nors kelias į namus, pasakyčiau, labai slegia. Jautiesi paniekintas ir silpnas, kai kyli į šią tvirtovę, kurios vis tiek nepaįmsi...

Kaip teisingai ji pastebėjo! (Ji vis labiau man ėmė patikti.)

Ta šeima išsiskyrė. Išsikeitė butus su aukšto rango karininku. Kareiviai jiems padėjo kraustyti. Tai dabar rytais į kiemą įvažiuodavo ir juoda „Volga“ su antena pasiimti to karininko.

Taigi jie išsiskyrė. Ne jie pirmi, ne jie paskutiniai.

Tačiau pavasarį nutiko toks dalykas, kuris sukrėtė mane ir ilgai nedavė ramybės. O juk nieko tokio ypatinga neatsitiko, tik tas vaikas iš septinto



Antanas Sutkus. Iš serijos „Lietuvos žmonės“

buto atėjo prie savo buvusių namų. Eina sau vaikas per kiemą, iš pradžių aš neatkreipiau dėmesio. Kaip jis čia atsirado? Jis iš motinos, matyt, turėjo tą būdą lengvai pradėti pokalbį.

– Labas rytas, – pasakė giedru tyru balsu. Kaip muzika. – Tai kaip jums einasi? Kas girdėti?

Nežinojau, ką jam atsakyti.

Bet jis ir nesiklausė, ir nelaukė atsakymo. Jis

stovėjo priešais ir pro mano pečius žiūrėjo į savo buto langus trečiame aukšte. Tas žvilgsnis skrido kaip paukštis sukruvintais sparnais. Aš viską supratau, bet nenorėjau, kad jis tai pajustų. Jis dar kartą pasižiūrėjo į langus. Galbūt jam ten pasivaideno tėvo veidas? Paskui jis taip pat staiga nusisuko ir nuėjo, pajutęs, koks svetimas čia yra ir vienas visame pasaulyje. □

Janina Degutytė

* * *

Juos abu mano siela nešios –

Bekraščius. Kaip šilas – gausmą.

Man nereikia laimės mažos,

Man nereikia mažyčio skausmo.

Aš nenoriu drungno vandens

Ir takų, smėliu pabarstytų.

Te ugnim mėlyna sruvens

Mano dienos nuo ryto lig ryto.

Tik neduokit man drungno vandens

Ir takų, smėliu pabarstytų.

Aš nenoriu laimės mažos,

Aš nenoriu mažyčio skausmo.

Palytėki mane ta ugnim...

Nebijok. Nesudegsiu – nežūsiu...

Gal mokėsiu visom naktim

Saulės žiežirbą nešt – neužpūsiu.

Palytėsi mane ta ugnim,

Aš akimirka šviesuliu būsiu!



Ignace Parčevskio namas Žygimantų gatvėje

Architektūrinio savaitgalio džiaugsmas

Ieva Marija Mendeikaitė

Paskutinįjį balandžio savaitgalį vilniečiai ir miesto svečiai turėjo progą susipažinti su matyta, tačiau galbūt dar pilnai nepažinta Vilniaus architektūra. Šią galimybę jiems suteikė atviros architektūros organizacinis renginys „Open House Vilnius“.

Šių metų renginio tema – mąstymą keičianti architektūra; tokia architektūra, kuri savo buvimu mieste ne tik keičia patį miesto įvaizdį, tačiau ir įkvėpia ir kitus pastatus ar žmones pamažu žengti pokyčių linkme. Štai tokia katalizuojanti, išjudinanti inertišką miesto gyvenimą bei nusistovėjusius žmonių įpročius šiemetinė Open House renginio dvasia.

Paties renginio metu buvo galima pamatyti ir kartu su gidu arba savarankiškai aplankyti per 70 išskirtinių architektūros objektų Vilniaus mieste. Kadangi pats renginys buvo nemokamas ir atviras absoliučiai visiems, kas tik norėjo prisijungti – žmonių ekskursijose netrūko. Ne paslaptis, kad nors didžiausios eilės susidarė prie Vilniaus televizijos bokšto ir Vilniaus koncertų ir sporto rūmų, kitos vietos taip pat neliko pamirštos ar apleistos. Apie jas galima pakalbėti šiek tiek daugiau.

24 numeriu pažymėti ir daugumai vilniečių žinomi Lietuvos Muzikos ir teatro akademijos (LMTA) centriniai rūmai, esantys netoli Lukiškių aikštės, taip pat buvo atviri šį savaitgalį. Skaitydama apie šiuos rūmus akimirkai pasijutau nesanti vilnietė, kadangi daugumos surašytų faktų apie juos net nežinojau. LMTA centriniai rūmai – tai XX amžiaus pradžioje Gedimino prospekte, tada vadintame Georgijaus prospektu, iškilęs ištaigingas, specialiai valstybinei mergaičių gimnazijai statytas pastatas anuomet įvertintas kaip gana konstruktyvių formų. Tiesa, palyginus su kitomis to meto mokyklomis, meniniu atžvilgiu ši mokykla buvo pati išraiškingiausia. Šiandien čia apsilonkė išvysite interjero pokyčius, galėsite aplankyti koncertų sales, girdėjusias talentingiausias Lietuvos muzikantus ir t.t.

Dar vienas labai įdomus pastatas, kurį tikrai buvo verta išidėmėti šiais metais – 13 numeriu pažymėta Juozapo Montvilos kolonija Lukiškėse. Pravažiuodamas arba praeidamas pro šį pastatą vilnietis visuomet sustos ir įdėmiau peržvelgs tai, ką mato, kadangi pastato grožis ir architektūra yra tikrai išskirtinė. Į vieną krūvą sugrūsti skirtingų spalvų ir dydžių nameliai truputėlį primena Olandijos miestus ir jiems tetrūksta prie durų prirakintų dviračių eilės. Šiandien ši „Olandiškoji“ kolonija vadinama Montvilos arba Lukiškių. Jos atsiradimą 1911-1913 m. paskatino žymus visuomenininkas, Žemės banko direktorius, filantropas Juozapas Montvila. Objekto vykdytojai, kad neatsiliktu nuo Europoje vykusio Meno ir amatų sąjūdžio, stengėsi taikyti kitose šalyse jau pasitvirtinusius statybos bei projektavimo metodus, adaptuotus ir pritaikytus vietinei rinkai. J. Montvila, pasitelkdamas užsienio praktiką ir vietinius specialistus, suteikė tvirtą pagrindą gyvenamosios aplinkos reformavimui. Lukiškių kolonija yra puikus to pavyzdys – objektas tapo vienu unikaliausių XX amžiaus pradžios architektūros paminklų šalyje.



Juozapo Montvilos (Lukiškių) kolonija

Taip pat, važiuodamas pro Žaliąją tiltą arba judėdamas centro link, per Žygimantų gatvę, pakeleivis spėja užfiksuoti, gretimos gatvės namo žavesį. Karamelinės spalvos namas su daugybe langų ir įdomiomis stogo viršūnės puošmenomis primena XIX amžiaus pokylių namus, kur galėjo rinktis tik išrinktieji ponai. Visgi šis namas, pažymėtas 10 numeriu, yra vadinamas Ignace Parčevskio namu. Jo architektas – A. Mikulskis, parengęs namo projektą 1895 m. Šis rezidencinis nuomojamas namas Neries krantinėje traukia žvilgsnį prabangiai ir harmoningai dekoruotu neobarokiniu fasadu. Pastato vidus byloja dviejų laikotarpių sandūros istoriją – gre-

ta profesionaliai restauruoto XIX a. pab. iškilaus dekoru, plastiškų koklinių krosnių ir unikaliai derančių spalvų lipdinių interjere specifines žymes paliko 1945 m. pastate išikūręs Vilniaus universiteto Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institutas.

Štai tokių istorijų apie įvairius Vilniaus architektūros šedevrus buvo galima išvysti ir išgirsti šiemetinėse „Open House“ ekskursijose. Ir net jeigu esi vilnietis, kuris mano, kad savo miestą pažįsta kaip penkis pirštus, vis tiek kartais yra labai smagu ir naudinga ištrūkti iš savų perspektyvų ir pažvelgti į kasdienius miesto kelionių palydovus kiek kitaip, sužinoti daugiau istorinio konteksto, pasisemti architektūrinių sprendimų logikos, užėiti ir pažvelgti į taip ilgai matytą pastatą iš vidaus.

Rekomenduoju kitais metais nepraleisti šio renginio ir pasižymėti paskutinį balandžio savaitgalį kalendoriuje. □

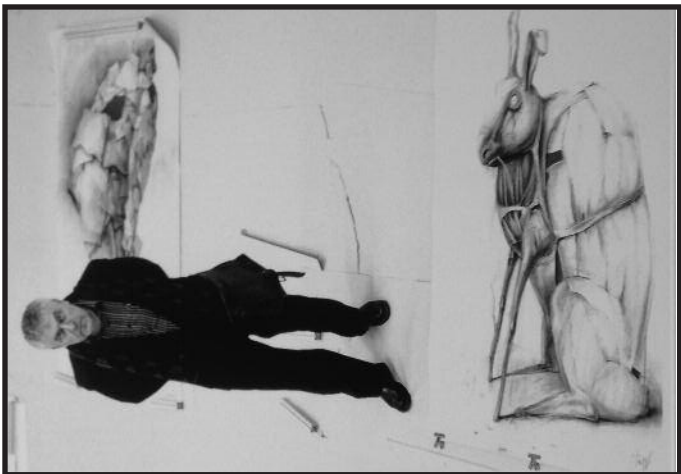


LMTA centriniai rūmai

„Kunstkameros“ galerijoje – paroda „Veidai“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Eksponuojama per 70 skirtingo braižo fotomenininkų – Violetos Bubelytės, Kazio Daugėlos, Ramūno Danisevičiaus, Juozo Kazlausko, Romualdo Požerskio, Lilijos Valatkienės – nuotraukų. Jose – Lietuvos meno pasaulio atstovai: iškilūs režisieriai, aktoriai, poetai, muzikantai, atlikėjai, menininkai. Jauni režisierius Jonas Vaitkus ar fo-



Ramūno Danisevičiaus nuotraukoje – dailininkas Stasys Eidrigevičius



Centre – fotomenininkė Violeta Bubelytė.

Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

tografas Stanislovas Žvirgždas kūrybos procese, svinginga Jurga Šeduikytė ar Alina Orlova, energingasis Kaušpėdas roko marše po Lietuvą, veidai portretiniai ar pagauti filmavimo aikštelėje, kasdienybėje, mašlūs, poetiški ar charakteringai šmaikštūs.

Toks gausus būrys fotomenininkų ir daugybė jų kūrinių – Lietuvos menininkų veidų – pirmą kartą svečiuojasi šioje galerijoje. „...fiksuojami skirtingi siužetai – koncertas, pokalbis, susitikimas, mašlus žvilgsnis, kasdienybė, netikėtumas ar tiesiog kelionė prieš vėją“, – teigia menotyrininkė, parodos kuratorė dr. Simona Skaistgirytė-Maksėlienė.

Paroda atverta praėjus Velykų šurmuliui, skirta jau išėjusių meno žmonių atminimui (Donatas Banionis (1924–2014), Sigitas Geda (1943–2008), Stanislovas Kuzma (1947–2012), dailininkas Rimvidas Jankauskas-Kampas (1957–1993), Vytautas Žalakevičius (1930–1996),

Jonas Mekas (1922–2019) ir kt.

Ir tai anaip tol ne visi parodoje eksponuojamuose darbuose įamžintų žinomų meno žmonių vardai. Tačiau neabejoju, kad kiekvienas, apsilankęs parodoje, atpažins iš fotografijų žvelgiančius žmones, o per meninį atvaizdą išgyvens ir susitikimo stebuklą – net ir su tais mūsų kūrėjais, kurių jau nebera, – sako dr. S. Skaistgirytė-Maksėlienė.

Apie autorius. Violeta Bubelytė – fotomenininkė pionierė, pirmoji moteris mūsų šalyje, prieš daugelį metų išdrįsusi fotografuoti nuogą savo kūną. Laikmečio dokumentikos fiksuotojas, romantiškasis realistas Kazys Daugėla; spaudos fotografas, aki-mirkų meistras Ramūnas Danisevičius; kinematografiškasis humanistas Juozas Kazlauskas; Nacionalinės premijos laureatas, prof. Romualdas Požerskis, jautrusis egzistencialistas; žurnalistė Lilija Valatkienė, pirmenybę teikianti netikėtoms situacijoms ir edukacijai. □

„Keturių raidžių (arba siurrealistinių būsenų) pasaulis“

galerijoje AV17 –
estų menininkės
Edith Karlson
paroda

Laimutė
Vasiliauskaitė-Rožukienė

Savo kūryboje jungdama klasikines ir netradicines, buitines medžiagas E. Karlson išreiškia keistą, fantastišką pasaulį, kurio neišvengiamume susiduria žmogus ir mitas. Gyvačių ir nuogo kūno motyvai primena Sodomą ir Gomorą, galios alegorijos – discipliną, dorovę ir žmogaus galimybes, tačiau galiausiai viskas susilieja į bendrą tamsią, mitologinę pasaką, kurios fiktyviuose klotuose regimi tik galimi realybės atspindžiai. Menininkės kūriniai atveria sumaišties būseną, kartais vedančią į žmogiškąjį primitivumą, tačiau tuo pačiu leisdami egzistencialistiškai pažvelgti tiek į jos kūrybą, tiek į savo esatį, – rašoma parodos anotacijoje.

Keturių raidžių chaotiškame pasaulyje individas jaučia neapykantą (hate), meilę (love) ir skausmą (pain), jam rūpi darbas (work), pinigai (cash), kuris neatsiejamas nuo baimės (fear), apgaulės (scam), silpnumo (weak). Gyvenimas yra žaidimas (game), kuriame gausu šlamšto (spam), iškrypimo (perv), išmatų (poop), dažnai gelbsti juokas (meme)... – taip perpratau to individo jausenas ir būsenas.



Estų menininkės Edith Karlson siurrealistinės instaliacijos.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Šiame absurdiškame pasaulyje įstrigęs žmogus nuolat kovoja su savo paties jausmais – toks jis reflektuojamas estų menininkės Edith Karlson skulptūrinėse instaliacijose. Jų centre atsiskleidžia gyvūniškos ir antropomorfinės figūros, išreiškiančios įvairiausius charakterius liūdnoje ir kartu ironiškose gyvenimo linijose.

Ankstesniuose savo darbuose menininkė analizavo žmogaus, gamtos bei gyvūno santykį, o šioje parodoje „Keturių raidžių pasaulis“ ji analizuoja, nuolat egzaminuoja save ir savo aplinką. Pirmą kartą atverdama asmeninį patyrimą, E. Karlson pasa-

koja istoriją apie nemigos, netikrumo ir apdūjimo būsenas, lankusias ją kelerą metų.

Edith Karlson (g. 1983) gyvena ir kuria Taline. 2008 m. baigė Estijos dailės akademiją, įgijo skulptūros magistro laipsnį. 2006 m. pelnė Metų jaunojo menininko, 2015 m. – „Köler“ žiūrovų prizą. E. Karlson rengia personalines ir grupines parodas Estijoje bei užsienyje: nuo 2011 m. bendradarbiauja su britų menininke Sarah Lucas ir menininkų kolektyvu Gelitin. 2015 m. ji asistavo Sarah Lucas rengiant parodą „I Scream Daddio“ britų paviljone Venecijos bienalėje. Parodą parėmė Estijos Ambasada Vilniuje ir Estijos kultūros fondas. □



„NEA HELLAS“ keleiviai atšventė 70 metų jubiliejinę sukaktį



Laivo „Nea Hellas“ kapitonas su vaikais

Lidija Šimkutė-Pocienė

Gražų 2019 m. vasario 23 d. vakarą į Adelaidės Lietuvių namus rinkosi būrelis latvių ir lietuvių, kurie kadaise „Nea Hellas“ laivu atplaukė į Australiją. Šios sukakties iniciatorius bei koordinatorius (padedant Romui Pociui) – Aivars Lidums*.

1949 m. „Nea Hellas“ laivas atgabeno 1 526 keleivius. Tarp jų buvo 500 lenkų, 260 latvių, 250 lietuvių, 150 estų, 100 ukrainiečių ir žmonių iš kitų Europos šalių. Tarp lietuvių buvo ir Olegas Truchanas, kuris tapo garsiu fotografu. Į renginį paėmiau šio fotografo knygą nuo mūsų namų lentynos, norėjau parodyti kitiems. Esu parašiusi straipsnį „Olegas Truchanas: Tyrlaukių grožis“. (Jis buvo skaitytas per Australijos lietuvių istorijos simpoziumą, Australijos Lietuvių Dienose, Adelaidėje, 2012 m. gruodžio 30 d. Publikuotas: Žemaičių saulutė, Plungė, Lt, vasario 22, 2013, Naujoji Romuva, LT Nr.1, 2013, Pasaulio lietuviai, kovas., 2013, Mūsų pastogė-Australija, liepos 31, 2013.)

Kvietimai į šiais sukaktuves buvo paskelbti Australijos lietuvių spaudoje. Iš Adelaidės lietuvių atvyko tik Romas Pocius ir Rūta Ivoškaitė-Frank. Gaila, kad nepajėgė atvykti Jūratė Naujalienė, Marytė Verbylienė, Alfredas Vasiliauskas. Latvių buvo šeši. Iš viso apsilankė 22 asmenys, įskaitant keleivių šeimos narius.

Prieš svečiams sueinant prie šeiminkės Reginos Veress puikiai papuošto vaišių stalo, susirinkusieji užmezgė bei atnaujino pažintis prie šampano taurių. Visi maloniai nustebė, ekrane išvydę kelionių vaizdus, kuriuos pristatė Aivars. Keleiviai galėjo sugrįžti mintimis į tą laikotarpį ir prisiminti savo patirtis. Lidija Šimkutė vaišių metu buvo pakviesta paskaityti savo kūrybos.



Lidija Šimkutė skaito savo poeziją

Svečiai susėdo ant tamsiai mėlynu audeklu apgaubtų kėdžių. Tame mėlynume kai kurie gal prisiminė, kaip jautėsi, kai buvo jūros bangų supami ir plukdomi į nežinomą didelį kontinentą... Prisiminiau ir savo šeimos kelionę „Nelly“ laivu, kuris įplaukė į Melbourn uostą keliais mėnesiais vėliau.

Prasidėjo kalbos, vaišės, tęsėsi šilti atvykusiųjų pasidalinimai išpūdžiais. Išlaikytą dokumentaciją bei kelionės išpūdžius pristatė žvalus ir elegantiškas 95 m. Bruno Kruminš AO*, užėmęs aukštus atsakingus postus latvių ir australų bendruomenėse. Be visų užimamų pareigų, jis dar buvo

ir Pietų Australijos Leitenanto Gubernatoriaus pavaduotojas (2000–2007).

Gerb. Bruno vaizdžiai apibūdino Australijos padėtį po Antrojo pasaulinio karo, kraštui patyrus japonų antpuolį. Valdžia buvo susirūpinusi dėl šalies gynybos – trūko žmonių šiai misijai. Kartu su Curtinu, Menziesu, Hughes bei Fordu parlamento sesijose jis pabrėždavo šiuos rūpesčius. Visgi Arthuras Caldwellas buvo pagrindinis būtinos emigracijos skatintojas – Australijai trūko darbo jėgos, reikėjo tankiau apgyvendinti šį didelį kontinentą. Vėliau Caldwellas tapo užsienio reikalų ministru Beno Chifley vyriausybėje. Tuometinė pageidautina emigracija buvo siejama su „White Australia“ politika. Iš pradžių jam pavyko atgabenti žydų ir lenkų emigrantus iš buvusių kariuomenės darbuotojų Vokietijoje. Sužinojęs apie Europon patekusius karo pabėgėlius dipukus (displaced persons), 1947 m. jis nuvyko į Europą tartis su Tarptautine Pabėgėlių organizacija.

Pirmasis dipukų – karo pabėgėlių transportas atvyko į Australiją „General Heintzdmann“ laivu 1947 m. lapkričio 28 d. Juo buvo atgabenta ir viengungių pabaltijiečių, kurių amžiaus vidurkis siekė 24 metus. Tęsėsi emigrantų bangos. Pirmuosius dipukus Australijos valdžia naiviai apibūdino kaip „baltus“ („Balts“), nors toli gražu ne visi emigrantai buvo iš Pabaltijo kraštų. Iš viso buvo atgabenta 60 000 lenkų, 24 000 buvusių Jugoslavijos piliečių, 19 000 latvių, 17 000 ukrainiečių, 1 200 vengrų, 10 000 lietuvių, 10 000 čekų ir slovakų, 900 estų. Vėliau tapome „New Australians“ (naujaisiais australais).

Visų pabėgėlių patirtys skyrėsi. Bruno Kruminš apibūdino savo šeimos kelionės išpūdžius ir patirtį. Keli prisidėjo savais prisiminimais. Romo Pociaus šeimos kelionė po išbėgimo iš Lietuvos gerokai skyrėsi. Pocių šeimai teko pirmiausia apsigyventi Husumo stovykloje; Konstantinas (Kostas) Pocius buvo paskirtas trijų lagerių – Husumo, Flensburgo ir Itseho – komendantu. Dirbo kaip administratorius UNRRO (United Nations Refugee Relief Organization) organizacijoje australų kontingente. Trumpesniąją laiką šeimai teko pagyventi ir kitose stovyklose.

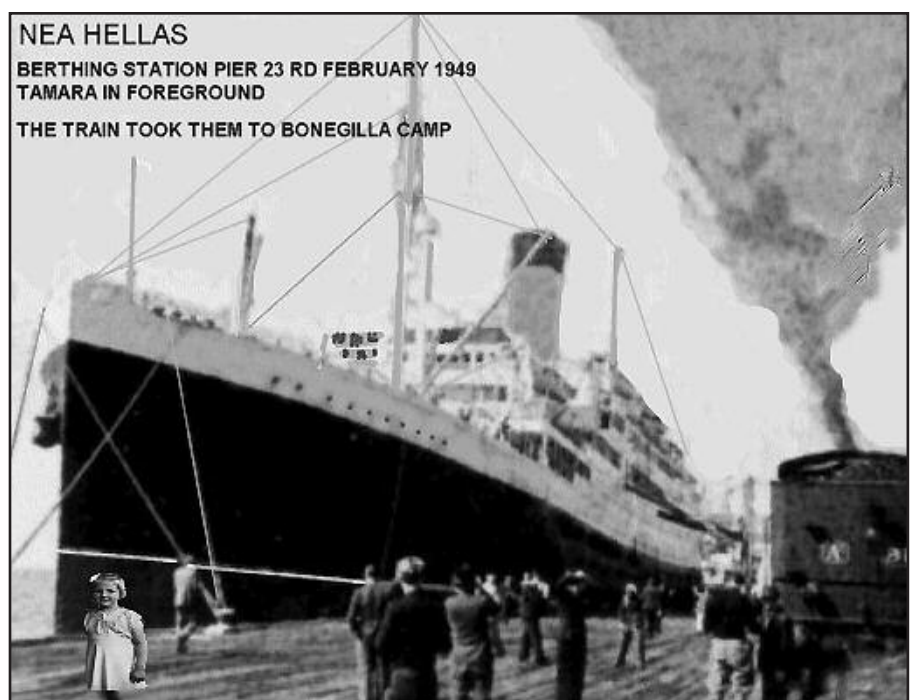
Pocių šeimos, kaip ir gerb. Bruno bei kitų atvykusių patirtis panašėjo nuo Wentdorfo stovyklos netoli Hamburgo. Karo metu pasitraukusieji nuo numatytų grėsmių buvo apgyvendinti kariuomenių apleistose kareivinėse jiems paskirtose stovyklose. Dažniausiai kelios šeimos buvo sugrūdomos į vieną kambarį. Miegojo ant plonų plastikinių matracų. Pasielkusios širmas ar spintas, šeimos bandydavo suteikti sau šiek tiek privatumo. Dažnai tekdavo šildytis ir virti ant mažos krosnies kambario vidury. Tie, kurie ruošėsi išvykti į Australiją, privalėjo pasitikrinti sveikatą. Patikrą atliko Australijos komisijos nariai, atvykę tam tikslui 1948 m. rugsėjo 2 d. Atrinkti žmonės važiavo į Fallingbostelio stovyklą netoli Hannoverio miesto. Šių stovyklų sąlygos irgi buvo prastokos.

1948 m. gruodžio 6 d. išrinktieji buvo perkelti į Grohno stovyklą netoli Brenneno. Čia vyrai ir moterys buvo atskirti. Romas prajuokino visus pasakęs, kad jis didvyriškai reikalavo, kad būtų priskirtas prie vyrų, nors jam buvo tik 10 metų.

Nukelta į 7 psl.



Laivo „Nea Hellas“ keleiviai, Adelaidė, 2019.



„Nea Hellas“ įplaukia į Melburno uostą, 1949

Atkelta iš 6 psl.

Pradėjo sklisti gandai, kad visi keliaus numatytu „San Francisco” laivu. Vėliau paaiškėjo, kad juo išplaukė žydai, atrinktieji į JAV. 1949 m. sausio 19 d. 8 val. ryto visi buvo nugabenti į traukinių stotį kelionei į Grohną. Trečios klasės kupė teko sėdėti dvi dienas ir naktis ant kietų suolų. Maistas buvo pusėtinas. Keliauninkai turėjo progą pamatyti Miuncheną, Innsbrucką, kelis Vokietijos kaimelius ir virš Brennerio tarpeklio išvydo Italijos Boloniją, Florenciją ir Romą. Išvargę keleiviai atvyko sausio 29 d. į Neapolį. Visi buvo greitai išlaipinti ir sunkvežimiais nuvežti į keturių aukštų pastatą be durų ir langų. Čia vėl šeimų būriai buvo sutalpinti erdviuose kambariuose. Ilgiausiais laiptais teko leisti į prausyklą, patogumus ir valgyklą. Kiekvieną dieną, beveik ištisai, buvo maitinama makaronais, kuriuos virėjas, rankomis ištraukęs iš didelio puodo, įmesdavo kiekvienam žmogui į skirtą dubenį. Keli prasitarė juokaudami, kad ilgoką laiką negalėjo net pažiūrėti į makaronus, nekalbant apie jų valgymą.

Sausio 24 d. po greito sveikatos patikrinimo pirmieji 800 keleivių buvo nuvežti į Neapolio uostą. Čia jiems buvo įteikti laikini pasai ir maisto kortelės. „Nea Hellas” laivas su kapitonu Polemis Stamatios išplaukė 11 val. nakties. Laivo patalpos buvo primityvios, dvigubos lovos su apdangalu, bet su švaria patalyne. Laimė, Pocių šeimai, kaip ir kitiems, pavyko gauti prabangesnes patalpas viršuj su patogia įranga. Visi valgė valgykloje skaniai paruoštą graikų virėjų maistą. Deja, kai kurie susirgo jūros liga. Jiems teko daugiau laiko praleisti lovose ar tualetuose.

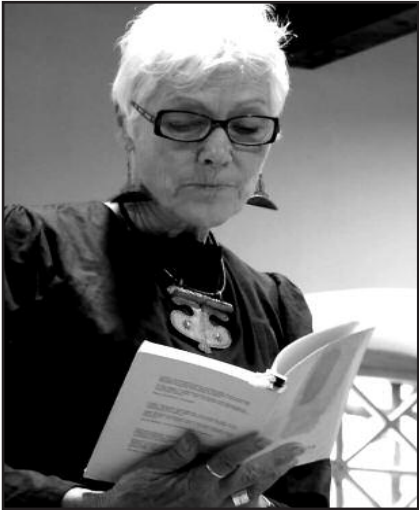
Jūrą aprimo praplaukus Kretos salą. Sausio 28 d. laivas sustojo Port Saide, Egipto uoste. Ten priplaukė laiveliai, iš kurių parдавinėjo apelsinus, bananus, riešutus, odinius rankinukus ir sandalus. Deja, už JAV dolerius, kurių mažai kas turėjo. Toliau laivas plaukė per Sueco kanalą ir Raudonąją jūrą. Keleiviams teko patirti neįprastą karštį ir drėgmę. Vasario 2 d. laivas vėl sustojo Aidano įlankoj. Čia vėl užplūdo laiveliai su visokiais pirkiniais – nuo kilimų iki melionų.

Kelionių metu buvo surengti šokiai ir žaidimai, rodomas filmas. Latviai net susibūrė į chorą. Bematant prasidėjo repeticijos, o koncertas įvyko vasario 5 d., kartu koncertavo čekai ir lietuvė solistė Genovaitė Vasiliauskienė. Įdomu tai, kad šis choras išsilaikė Adelaidėje. (Jam dar priklauso P. Bruno, kuris, pasirodo, turi puikų balsą. P. Bruno duktė Irena minėjo, kad jos tėvas norėjo būti operos solistas, bet suvokdamas šeimoms išlaikymo svarbą, dirbo mokytoju ir neturėjo progų ir laiko balso tobulinimui. Vėliau dirbo kaip chemijos inžinierius ir daug metų priklausė įvairiomis valdyboms, taryboms, komisijoms latvių bendruomenėje ir Australijos bendruomenėse, susietose su etniniais reikalais).

Ekvatoriaus perplaukimas vasario 8 d. buvo atmintina diena. Vasario 18 d. keleiviai išvydo Terra Australis, Vakarų pakrantę. Lietuviai atšventė savo Nepriklausomybės dieną.

Pagaliau vasario 23 d. 1949 m. po dar vieno sveikatos patikrinimo „Nea Hellas” laivas įplaukė į Melbourn uostą. Džiaugsmo kupini keleiviai šoko ir dainavo iki vėlyvos nakties.

• Aivaro Lidumo tėvas – pasiturintis statybininkas. Prestižiniam Burnside priemiestyje turėjo žinomą meno galeriją (Lidums Art Gallery). Būdama Australijos lietuvių Krašto valdybos narė kultūros reikalams (1974–1975), apsiėmiau suorganizuoti atidžiai atrinktą Australijos lietuvių menininkų parodą. Tai buvo, berods, vienintelis kartas, kai žinomi meno kritikai aprašė šią parodą vietinėje australų spaudoje, o A. Lidums leido naudotis savo galerija be mokesčio (Lidija Šimkutė). □



Lidija Šimkutė

GRIAUSTINIO PALAIKAI

Tai ženklas įsigandusioms žolėms –

Kad sutemos jau tuoj atslinks.

Emily Dickinson

PERKŪNO SUKRĖSTI

garuojantys debesys

pravirko

susirangę medžių kamienai

išgąsdino žiedus

lapų prieglobstyje

palinko šakos

prie moterų

gėlėtų skarelių

apšlakstė

žemuoges krepšeliuose

prieš vidurdienio saulę

pasklindant su paukščių

čiulbesiu miško tankmėj

*

PASKUTINĖS PAGONIŲ APEIGOS*

aidi Žemaitijos piliakalniuose

sėdžiu prie lango

klausausi griaustinio palaikų

žiūriu į vaivorykštės spalvas

* Broniaus Kutavičiaus kompozicija

*

DUMBLINAS KRANTAS

klampina

šaknų raizginį

vabzdžiai pakyla

elgeta

dūsta puvėsiuose

*

UŽPŪSK ŽVAKES

protavimo

gurkšnok okeaną

kol dangus pravirks

esu tik aidas

giliai įstrigusio tavo balso

laukdama žodžio

vienintelio žodžio

jokio žodžio

*

ŽIŪRIU

į mirštančius medžius

Kalinausko gatvėje*

nukirto liepą

nuplovė kitą

sukapojo kamieną ir šakas

sumetė į krūvą ir paliko

verkiančiai dienai

*iš buvusio mano Vilniaus buto 2003–2017

*

ALBATROSAS

išskleidžia sparnus

ir klaidžioja po mano

žemyno vandenyną

*

ILGOS TUNELIO GATVĖS

Florencijoj

raibuliuoja šermukšniuose

saulė leidžiasi

ant pilkų sienų vėsos

alyvmedžiai pridengia praeivius

pageltę debesys

užleidžia vietą naujam mėnuliui

barsto spalvų kamuolius

po dangaus žievėmis

*

BALTIJOS JŪROS DEBESIS

įrėžia uolos kristalą

vėjo akys stebi

pakrantėj vaikus

klajojančius žodžių lietuje

eilėraščių lapuose

*

VIENIŠI MOLINIAI AŠOČIAI

ant ąžuolinės komodos šnabžda

sienos sugeria šešėlius

Shankaro sitaro garsus

pakalnutes stiklainyje

prasivėrusios durys

sunkia pagalvės kvapus

dulkių osmosą

ragos mikrotonai pakilę

nusileidžia ritmiškais ciklais

CHHED

TIHAI

CHAKRADAR *

*Chhed: sukrusti; muzikoje – įžanga.

Tihai: kadencija, paprastai grojama tris kartus.

Chakradar: Tihai pakartojama tris kartus.

*

NERANDU ŽIRKLIŲ

sukarpyti pasaulį

Nežinomų erdvių*

piramidžių garsai

liejas po kambarį

dovanotas paukščio lizdas

užtiktas prie Tauragno ežero

ramiai ilsisi ant spintelės

* Vytauto Germanavičiaus kompozicija pagal

L. Šimkutės eilės iš „Tylos erdvės” rinkinio

Baltijos šalių autoritariniai režimai: žvilgsnis iš Vokietijos



Rekonstruotas akmens amžiaus kapinynas

Atkelta iš 2 psl.

Prasmingas ir informatyvus buvo Brügemann'o pranešimas „Baltai fašistai.“ Stalininių stereotipų gyvybingumas“, paskutinis programoje (po to dar būta apibendrinančiojo finalo). Pradėdamas nuo carizmo laikų, jis idėmiau žvilgtelėjo į Latviją ir Estiją apjungusį darinį – Rytų sritį (Lietuvą palikus nuošaly, kai kam galbūt susidarė išpūdis, jog ji liko anapus carizmo gniaužtų). Atskleistas Rusijos – nuo Stalino laikų iki šiandienos – pamėgis nepriklausomybės siekiančiose ir ją realizuojančiose Baltijos šalyse regėti (matyt, labiau – nužuoti reginti) fašizmo baubą. Pranešimas gana gausiai iliustruotas „fašistiniais įvaizdžiais“: štai plakatas, kur latvę merginą lyg marionetę virvutėmis valdo virš jos galvos „besisukanti“ svastika... Arba: visai neseniai – 2007 m. – išleistos rusų autoriaus knygos viršelis: Michailo Krysinio „Pabaltijo fašizmas“ („Pri-baltijskij fašizm“)...

Pradėdamas seminarą Pletzingas apgailestavo, kad programoje esama pasikeitimų, svarbiausia – negalėjo iš Rygos atvykti prof. dr. Denissas Hanovas. Bet turėjome galimybę išklausti trumpą jo pasisakymą – vaizdo įrašas transliuotas baigiant seminarą, sukvietus trumpiems reziumė trijų Baltijos valstybių atstovus – Kuklį, Kerusą ir Brügemanną (kaip Estijos atstovą). Išklausiusi neatvykusio lektoriaus pamokomo žodžio, pati sau nusišaipiau nuostolio dėl prarasto pranešimo nepatyrusi: rygielis profesorius iškart išreiškė viltį, jog seminare aptarta populizmo problema ir šiandieninė jos grėsmė... Šis „tikrumas“ tik patvirtino, kad seminare ne tiek siekta aiškintis tuometes (tarpukario) istorines aplinkybes, kritiškai, bet vis dėlto ne iš šiandieninės visa-

žinystės pozicijų vertinti „autoritarinius“ režimus Baltijos šalyse, kiek a priori šiuos autoritarus – Smetoną, Pątsą ir Ulmanį – nupiešti kaip šiandieninio radikalaus populizmo pranašus.

Taigi seminare pasigedau tiek bendros istorinio konteksto analizės, tiek detalesnio Estijos bei Latvijos „autoritarų“ pristatymo – o šiuos abu dėmenis (istorines aplinkybes ir „asmenybinius profilius“) sugretinus, ko gero, reiktų daryti išvadą, kad prezidentai savo prigimtimi nebuvo nei autoritarai, nei tuo labiau diktatoriai – gal atsakomybė už šalies likimą („kas, jei ne aš?“) nulėmė šį nedėkiną istorinį vaidmenį?..

* * *

Intelektiniai-pažintiniai seminaro išpūdžiai (net ir su kritiškėmis priemaišomis) toli gražu neišsemia turistinės kelių dienų patirties. Gal paradoksalu, bet ir ilga komplikauta kelionė (trenkimas 20 valandų autobusu iki Hamburgo, dardėjimas dvi valandas traukiniu iki Flensburgo ir keliolika minučių maršrutiniu autobusu iki Akademie Sankelmark), kol dar esi pajėgus tai ištverti, suteikia avantiūristinės romantikos. Pabuvimas civilizacijos nuošalėje, gamtos apsuptyje su amžių glūdumas primenančiais reliktais (restauruotu akmens amžiaus kapinyne, keletu išsibarsčiusių paminklų 1864 m. Vokietijos-Danijos karo aukų atminimui) sužadina meditacinę nuotaiką. O išvykos „desertas“ man visad būna kelių valandų vaikštytės Hamburge (autobusui link Vilniaus išvykstant vakarop, iš Sankelmarko atsitrenkus priešpie). Nesu drąsi didmiesčių naršytoja, bet Hamburgo centras-senamiestis su orientyru tarnaujančia Rotuše sutei-

kia galimybę ir „akliems“ paklaidžijimams, kaskart kokį naują kampeį aptinkant.

„Banguojančių“ sienų Elbphilharmonie, jau ir pernai aptikta, dar kartą paliudijo: man tinka modernumo inkliuzai senųjų mūrų Hamburge. Pačią Elbę ne ką tepatiriu, bet gausybę kanalų su juos kertančiais tilteliais

(štai lentelė ant vieno iš jų skelbia, jog tai seniausias – Muitų tiltas) primena: tai miestas prie ir „ant“ vandens. O šiamečių vaikštynių malonus atradimas – Botanikos sodas; tiesa, neužėjau į, matyt, visokią egzotiką žadančius stiklo paviljonus, bet ir vaikštytės link jų vedančiais takais (abipus tvenkinuko) suteikė galimybę gėrėtis įvairiaspalviais sužydėjimais, egzotiškai žaliuojančia augalija. O dar smagumas – ne tik galimybė išsitiesti ant žolyno (mielai išnaudojama jaunimo), bet ir priiminėti saulės vonias (diena tam tikrai buvo palanki) įsitaisius viename iš gausybės patogių medinių krėslukų – šia keliolika minučių pasinaudojau...

* Galime prisiminti trumpą lietuviškąjį Pilsudskio pristatymą: „Pirmojo pasaulinio karo metu subūrė Lenkijos karinę organizaciją, kovojo dėl Lenkijos valstybės atkūrimo. 1918–1922 m. Lenkijos valstybės viršininkas. Bandė sukurti Lenkijos, Ukrainos, Baltarusijos, Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Suomijos federaciją. Kariavo su Baltarusija, Lietuva, Rusija, Ukraina. 1920 m. inscenizavo L. Želigovskio sukilimą ir užgrobė Vilniaus kraštą, kurį 1922 m. prijungė prie Lenkijos. Po 1926 m. karinio perversmo vėl tapo Lenkijos diktatoriumi.“ In: <http://istorijatau.lt/rubrikos/zodynas/pilsudskis-juzefas>. □

Kultūros kronika



Balandžio 4–5 d. Maskvos publika turėjo galimybę susitikti su garsiu Lietuvos kino ir teatro aktoriumi, fotografu ir ilgamečiu kultūros patarėju bei kultūros atašė Rusijoje Juozu Budraitiu. Prancūzų institute atidaryta jo nuotraukų paroda „Mano Paryžius“ (kuratorė M. Matulytė), įvyko susitikimai su kolegomis aktorėmis bei kitais meno žmonėmis Centrinuose aktorių namuose Arbate. Prancūzų institute eksponuojamos nuotraukos buvo darytos 1977 m., kai Budraitis atsidūrė Paryžiuje kartu su režisieriaus Levo Kulidžanovo kurybine grupe, filmavusia televizijos serialą „Karl Marksas. Jaunystės metai“. Filme jis vaidino Arnoldą Ruge, su kuriuo Marksas bendradarbiavo rengiant žurnalą Deutsch-Französische Jahrbücher. Ne itin užimtas filmavimo aikštelėje Budraitis leidosi su kamera į ilgus pasivaikščiojimus po Paryžių.



Bendradarbiaudama su Škotijoje įsikūrusia „Vagabond Voices“ leidykla ir Lietuvos kultūros institutu, Lietuvos kultūros atašė Jungtinėje Karalystėje surengė koncertų, skirtų pristatyti anglišką „Baltos Drobulės“ („White Shroud“) leidimą, seriją. Knygos pristatymo renginių metu indie-folk stiliaus muzikantai Indrė Jurgelavičiūtė ir Bertas Coolsas pristatė specialiai knygai „White Shroud“ paruoštą programą: jautriai interpretavo baltiškąją mitologiją, kuri reikšmingai suskamba knygoje. Renginiai vyko jaukiai dekoruotame „Golden HARE BOOKS“ knygyne Edinburge, „The Savings Bank“ erdvėse Glazge bei „Burley Fischer Books“ madingame Londono Daltstono rajone.

„Baltische Faschisten“ Von der Langlebigkeit eines stalinistischen Stereotyps

Pāts, Smetona und Ulmanis.
Autoritäre Regime in den baltischen Staaten
Academia Baltica, 14.4.2019



Pranešimo apie Baltijos fašistus antraštė.

A. Petraitytės nuotr.